

עומקא דפרשה

- כללי האיסור
- שואל כענין
- תשובות לגליון המאה

- לא תתגודדו במנהגים
- איסור לא תתגודדו
- מנהג המקום

פר' ראה - בענין איסור לא תתגודדו
בס"ד ערש"ק כ"ו מנ"א תש"ע

איסור לא תתגודדו

הרב צבי רותן

בגמ' ביבמות דף יג: אמרין לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ויש לחקור ביסוד האי דינא של לא תתגודדו אם הוא דין על הציבור שלא ינהגו בהנהגות שונות וחלוקות או שהוא דין על הב"ד שלא יורו הוראה באופן שיהיה אגודות אגודות.

ובלשון הראשונים יש לדייק שהאיסור הוא על ההוראה בבי"ד, בדברי הריטב"א בדף יז. שאב"י סובר שכל האיסור של לא תתגודדו דווקא בשתי בתי דינים בעיר אחת והללו מורים כדברי ר"ש והללו מורים כדברי ב"ה אבל בשתי בתי דינים בשתי עיירות אין חשש של לא תתגודדו והקשה לו רבא דב"ש וב"ה הרי הם כשתי בתי דינים בעיר אחת דמי ולכן רבא סובר שדווקא באותו ב"ד שחלק מורים כך וחלק מורים כך יש איסור לא תתגודדו משא"כ בשתי בתי דינים בעיר אחת אין לא תתגודדו.

והקשה הריטב"א על קושית רבא שב"ש וב"ה כשתי בתי דינים בעיר אחת והא הם באמת שתי בתי דינים ועוד איך אב"י טעי בהכי, ולכן כתב הריטב"א שאב"י סבר שאין אגודות אגודות בבעלי מחלוקת עצמם לעשות כפי מה שנראה שהוא אמת שכן התירה לו התורה וליכא למימר אגודות אלא שאחרים הבאים לעשות כדבריהם כי אע"פ שיכולים אלו לעשות כאלו וכאלו כיון שהם שקולים מ"מ משום אגודות אגודות יש לכוון לתפוס שיטה אחת לחומרא כשהו בעיר אחת.

ומבואר בריטב"א דהם עצמם החולקים מותר להם לעשות כדבריהם ואין בזה איסור אגודות אגודות וכל הנידון כלפי האחרים שהם אינם יודעים את האמת לגביהם נאמר הדין לא תתגודדו ומבואר בריטב"א דכל האיסור הוא כלפי ההוראה שלא להורות לאחרים דבזה צריך לילך אחר המחמיר, וכן מפורש ברמ"ה והובא ברבינו ירוחם בסוף נתיב חלק ב' והובא בבי"ד סימן רמ"ב שאף בב"ד אחד אין לא תתגודדו אלא דווקא כשמורין מקצתן להיתר או מקצתן לאיסור אבל אם אינם מורים מותר אלו לנהוג כדברי ב"ש ואלו כדברי ב"ה עכ"ל.

ועפ"ז יש לתמוה על דברי המשנ"ב סימן ל"א סק"ח דאין נכון שבית הכנסת אחת יניחו מקצתם תפילין בחול המועד וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו ולכן מי שאין מניח תפילין בחוה"מ ומתפלל בבית הכנסת שמניחין בו תפילין בחוה"מ יש לו ש"כ להניחם ובלי ברכה.

ולכאורה אחר כל הדברים הנ"ל שכל האיסור בלא תתגודדו הוא דווקא בהוראה לאחרים א"כ כן בתפילין שאין כאן הוראה וכל אחד עושה כסברתו בלא הוראה לכאורה לא שייך כאן איסור לא תתגודדו וצ"ע אמנם יש עוד להקשות אמאי נקט דווקא באופן שביהכ"ס אחד חלק מניחים תפילין וחלק אין מניחים תפילין דשייך בזה לא תתגודדו הרי אף בעיר אחת וב' בתי כנסיות נפרדים א"כ שייך בזה לא תתגודדו (אא"כ יש להם ב' בתי דינים נפרדים וכדברי רבא).

ונראה ביאור הדברים דכל הסברא לומר שמתור לעשות הבעלי מחלוקת עצמם בלא להורות לאחרים נראה דכיון דהאיסור לא תתגודדו הוא משום שמיחזי כשתי תורות וכדברי רש"י ביבמות דף יג: וכן בריטב"א בדף יג: בניס אתם לה' אלוקיכם וכיון שאתם בני אב אחד וקל אחד ראוי הוא לכם שלא תעשו אגודות אגודות וכאילו יש כאן שתי תורות ושני אלהות. וכל זה דווקא בהוראה אך באופן שאין הוראה רק הוא הנהגה פרטית אף שהוא של הרבה מ"מ אין כאן שתי תורות דכל אחד עושה לעצמו כסברתו ואין כאן הנהגה של שתי אגודות אך כ"ז שלא נמצאים בציבור אחד אבל אם בציבור אחד אלו עושים כך ואלו עושים כך בזה חשיב כשתי תורות ויש לאסור משום לא תתגודדו ולכן נקט המשנ"ב איסור דווקא באותו ציבור אבל בב' בתי כנסיות אין בזה איסור כיון שלא היו הוראה אלא הנהגה של יחידים בזה אין איסור לא תתגודדו ואולי לפי"ז אף בבית הכנסת אחד שיש בו כמה מניינים לא שייך בזה לא תתגודדו דחשיב ציבור אחר ועיין.

"לא תתגודדו" במנהגים

הרב צבי נוימן

לע"נ הבה"ח חיים ישעיהו ז"ל ב"ר יוסף, נלב"ע א' אלול תשנ"ט

במעשה רב (סז) מובא שהגר"א לא היה אומר "ושמרו" לפני שמו"ע בערבית דלית שבת אף שבבבב"ס בו התפלל נהגו העם לומר. וכן יעויי בקצות השולחן שכתב כן לדינא והוכיח כן מהא דסוכה (לז:) דרע"ק ור' יהושע לא היו מנענעין אף שכל העם נהגו לנענע.

והנה ביבמות (יג:) מקשה הגמ' על המבואר בפסחים (נא.) דבע"פ לפני חצות יש שנהגו לעשות מלאכה ויש שנהגו שלא לעשות והא הוי "לא תתגודדו" ובתחילת הסוגי' מיישבת הגמ' דבמנהג גרידא אין לאו ד"לא תתגודדו" רק במנהגא דאיסורא ואף דמלאכה בער"פ הוי מנהגא דאיסורא מ"מ כיון שהוראה אומר מלאכה הוא דלית ליה שרי. הרי דהאיסור לא נאמר במנהג רק במנהג דאיסורא ובאופן שא"א לפרש שכוונתו לדבר אחר.

וברמ"א סי' תצ"ג כתב בענין המנהגים שנהגו בימי הספירה שלא להסתפר ל"ג יום שלא ינהגו במקום אחד חלק בימים אלו וחלק בימים אלו משום דיש בזה "לא תתגודדו", והקשה המג"א (סק"ו) הלא במנהג אין לא תתגודדו ואף במנהגא דאיסורא אם הוראה מפרשו מסיבה אחרת שרי, וגם כאן י"ל דהוראה אומר שאינו צריך להסתפר. ותירץ המג"א דלמסק' הסוגי' ביבמות י"ל דבכל גווי יש איסורא דאף במקום שאפשר לתלותו ככוונה אחרת מיתסר. אך בהגהות חת"ס פירש עוד יותר דלמסק' אף במנהג גרידא ג"כ אסור מצד "לא תתגודדו", ומה"ט ס"ל לחת"ס דאסור להתפלל בנוסח שונה מנוסח הציבור אף שהוא ענין של מנהג בעלמא. בכ"ז מיתסר מצד "לא תתגודדו", וכ"ד הנצי"ב במשיב דבר סי' י"ז, וכן סתם המשנ"ב סי' קל"א סק"ו בענין המנהג ליפול על צד ימין או שמאל שלא ישנה מצד "לא תתגודדו". וכן הוא בקרן אורה ביבמות שם. וכ' שם דענין זה תלוי בפלוגתא הראשונים בגדר האיסור של "לא תתגודדו" האם הטעם הוא משום שתי תורות או מטעם מחלוקת.

ובאגרות משה או"ח ח"ג דן במי שאינו אומר י"ג מידות בתחנון ונמצא במקום שאומרים, וכ' דיאמר עמם מחמת ג' סיבות, וא' מהן שמא יש כאן דין "לא תתגודדו", וכוונתו כנראה דיש ספק אם במנהג גרידא יש "לא תתגודדו" כנ"ל. וקצ"ע בזה בדברי האגרו"מ או"ח ח"ב סי' שדן במתפלל תפילת לחש בציבור שהנוסח שונה אם יכול להתפלל בנוסח שלו ולא דן שם כלל מצד "לא תתגודדו" וכנראה דפשיטא ל"י דבמנהג אין בזה חשש ואילו בענין זה כתב כן לחוש.

ומ"מ לפי כל הנ"ל יש לעיי בהא דפסקו הגר"א והקצה"ש שלא לומר "ושמרו" אף במקום שנהגו ולא מיעביא להשיטות דבמנהג יש "לא תתגודדו" קשה אלא אפילו אם במנהג גרידא אין "לא תתגודדו" אך במנהג דאיסורא לכ"ע יש איסור דלא תתגודדו ואף אם נסבור שבמקום שאפשר לפרש דבריו אין איסור וכמבואר בגמ', ונחלוק על המג"א ונאמר שהגמ' לא חזרה כה מ"מ הרי כאן אין לנו שום אפשרות לפרש דבריו במה שאינו אומר עמם וע"כ דהטעם דאסור להפסיק בין גאולה לתפילה והוי מנהגא דאיסורא ממש כבמנהג שנהגו לעשות מלאכה דגם הנהגה שלא לעשות מחוייב לעשות עמם אי לאו טעמא דהוראה אומר מלאכה הוא דלית ליה.

ואמנם דעת הגר"א עצמו שלא אמר יש לישב עפ"י המבואר בריטב"א ביבמות (יד.) דלא נאמר איסורא ד"לא תתגודדו" בבעלי המחלוקת עצמם, רק לעם הנהגין עפ"י הפסק וכיון שדעת הגר"א שאין לומר "ושמרו" לכן לא אמר. אלא דמ"מ מה שכתב הקצות השלחן כן לדינא צ"ע. ומה שהוכיח דבריו מהא דרע"ק ור' יהושע לא היו מנענעין, להאמור יש לדחות דשם הוא מנהג גרידא ובזה י"ל כהמה"ש דבמנהג גרידא אין איסורא ד"לא תתגודדו" אלא רק מנהגא דאיסורא.

ונראה לומר דשונה הדין כאן מהא דערבי פסחים, והוא דשם איסור המלאכה הוא גוף המנהג ולכן במקום שיש "לא תתגודדו" בטל המנהג, ולכן לולי דהוראה אומר מלאכה הוא דלית ליה היה צריך לעשות מלאכה, משא"כ כאן להסבורים דאין לומר "ושמרו" אין האיסור גוף המנהג דהאיסור להפסיק בין גאולה לתפילה הוא איסור כללי, רק דסברי דאין היתר להפסיק ולכן כבה"ג אין איסור של "לא תתגודדו".

הרב שמוחה הולנדר

הגמ' ביבמות י"ג: דורשת מהפסוק של לא תתגודדו דלא תעשו אגודות אגודות ומסביר רש"י הדטעם הוא דנ' כנוהגין ב' תורות וכ"כ המאירי אבל הרמב"ם כותב טעם אחר דכ' בפ"ב מהל' עבודת כוכבים הל' י"ד שדבר זה גורם למחלוקות גדולות. וכ' האחרונים דהנ"מ בין שני הטעמים הוא לגבי מנהגים דכל החשש שני' תורות זה רק לגבי איסורים אבל הטעם של מחלוקות יהא גם לגבי שני מנהגים. וכן יוצר לשיטתם דהמאירי פשיטא ליה דבמנהגים אין שום בעיה של לא תתגודדו משא"כ הרמב"ם כותב דבכלל אזהרה זו הוא דלא יהא זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר [ומה דאמרינן שם בגמ' אנה אמנא לך איסורא ואת אמרת לי מנהגא דמשמע דבמנהגים אין לא תתגודדו י"ל דזה רק לריש לקיש אבל ר' יוחנן חולק ע"ז] וכן נוקט הרמ"א בכ' בהל' פסח סי' תצ"ג סעי' ג' לגבי מנהגי ימי העומר דלא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה משום לא תתגודדו. ואע"פ שהמג"א שם רוצה לחלק בין סוגי מנהגים כבר כ' הנצי"ב בשו"ת משיב דבר סי' י"ז דראיותיו אינו מוכרחים.

והנה ידוע השאלה במי שמתפלל בנוסח א' כגון נוסח ספרד ואיקלע לביהכ"נ שמתפללים שם בנוסח אחר כגון נוסח אשכנז האם הוא צריך להתפלל בנוסח הציבור שהוא נמ' שם משום לא תתגודדו או שיכול להמשיך לפי מנהגו. והיינו דבנוגע לתפלת שמו"ע בלחש פשיטא דיכול להתפלל כמנהגו כיון דלא ניכר לאף א' וכל השאלה היא בנוגע לדברים שאומרים בקול כגון קדושה. וכבר מפורסם דעת האג"מ באו"ח ח"ב סי' כ"ג דבאמת צריך להגיד הנוסח של הציבור ורק דעתו נוטה שאפי' בפסוד"ז וברכת ק"ש יש לו לומר כנוסח הציבור דשמא ישכח ויגיד בקול [ועוד יותר כותב שם בסי' כ"ט באם הוא הש"ץ אז אפי' בתפלתו בלחש צריך לומר הנוסח של הציבור כדי שייסדיר תפלתו ולא ישל בלשונו אלא שע"ז אמר לי מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שיש לו עדות נאמנה מהחפץ חיים שלא סבר כן אלא שסבר שיכול להתפלל התפלה בלחש, בנוסח שלו. וכנ' בגלל שהיום מתפלל הש"ץ מתוך סידור] אבל לכ' נ' שזה תלוי במח' הראשונים הנ"ל דרק לפי הרמב"ם שהטעם הוא משום מחלוקות יצטרך להתפלל לפי נוסח הציבור אבל לפי רש"י והמאירי שהטעם משום שלא יהא נ' כשני תורות לא יצטרך דק' לומר על שינוי נוסחאות דנ' כשני תורות וכן כ' הנתיב בתשובה הנ"ל אבל מסיק שם דהיות שהרמ"א הכריע כמו הרמב"ם לכן באמת צריכים להחמיר בזה.

אבל נ"ל דעדיין יש לדון בזה דהרי הגמ' שם ביבמות דף י"ד. מביאה מח' בין אביי לרבא מתי יש האיסור של לא תתגודדו באביי סובר דזה דוקא כשחולקים שני בתי דינים בעיר אחת ורבא סובר דזה דוקא היכא דיש ב"ד א' בעיר אחת אבל בשני בתי דינים בעיר אחת אין איסור לא תתגודדו ואע"פ דמשמעות הרמב"ם הוא לפסוק כמו אביי מ"מ רוב ראשונים ואחרונים פוסקים כמו רבא וא"כ היום במקומות הגדולים שנקלטו אנשים מכל המקומות שבעולם כל א' עם מנהג אבותיו ורבותיו לכ' הוי כשני בתי דינים בעיר אחת ואין שום איסור של לא תתגודדו. ובאמת האג"מ בעצמו בח"א סי' קנ"ו לגבי המנהגים של ימי העומר מביא סברא זו שמקומות כמו נוא יארק וברוקלין כלשונו אין לא תתגודדו וכן בח"ה סי' כ"ב לגבי הנחת תפלין בחוה"מ במנהג בני אשכנז בחו"ל הוא להניח תפלין ורק החסידים והספרדים לא מניחין שם, מדויק האג"מ לשון המשנה ברורה בסי' ל"א ס"ק ח' דכ' שם המ"ב דבביהכ"נ אחד אין נכון שקצתם יניחו תפלין וקצתם לא יניחו וממה דכ' הלשון של אין נכון ולא כ' לשון של איסור משמע דסובר דהיכא דידוע דיש שני בתי דינים בעולם באמת אין איסור לא תתגודדו. וכן ידוע שפה בקריית ספר בתחלת הישוב היו כאלה שרצו להכניס כל מיני חומרות כגון בעניני שמיטה ואפי' בעניני צניעות, והמרא דאתרא זצ"ל טען דהיות דיש אנשים פה מכל העולם כל א' עם מנהגו א"א לעשות מנהג א'.

ולפי"ז היה צ"ל שגם בענין נוסחאות התפלה, אין שום איסור לא תתגודדו להגיד בנוסח אחר אפי' בדברים הנאמרים בקול כגון קדושה. וכן אמר לי למעשה מרן הגר"ש אלישיב שליט"א שאפשר להגיד אפי' קדושה בנוסח אחר מהבעל תפלה [ורק דהוסיף דאם הם אומרים כתר בקדושה של מוסף אז סתם כדאי להגיד את זה עמהם].

אלא ששוב מצאתי דהאג"מ ח"ד סי' ל"ד בעצמו כותב דחוץ מן האיסור לא תתגודדו שהו"ת יש עוד איסור מדרבנן של אל ישנה מפני המחלוקת ולפי"ז בשאלה שלנו של שינוי נוסחאות אע"פ שאולי איסור לא תתגודדו ליכא מ"מ האיסור השני של אל ישנה מפני המח' בוודאי איכא. ולכן א"ש אמאי פסק האג"מ דיש להחמיר בזה.

הרב מאיר מנדלסון

א. מקור הענין

כתוב (דבר' יד) "בנים אתם לד' אלקיכם לא תתגודדו... למת" פשטות הקרא שלא ישרוט בשרו על המת או לע"ז. אבל חז"ל (יבמות יד.) הוציא ממשוטו ודרשו ל"ת - לא תעשו אגודות אגודות. לפי אביי כגון ב' ב"ד בעיר א' הללו מורים כב"ש, והללו כב"ה. אבל ב' ב"ד בב' עיירות לית לן בה. א"ל רבא והא ב"ש ובה"כ ב' ב"ד בעיר א', אלא אמר רבא כי אמרינן ל"ת כגון ב"ד [א] בעיר א', חצי מורין כב"ש וחצי כב"ה, אבל ב' ב"ד בעיר א' ל"ל בה.

ב. הלכה

הרמב"ם (פ"ב מע"ז ה"ד) פסק כאביי, וז"ל ובכלל אזהרה זה שלא יהיו ב' ב"ד בעיר א' זה נוהג כמנהג זה וזה כמנהג אחר. שדבר זה גורם למח' גדולות שנא' ל"ת - לא תעשו א"א, עכ"ל. הקשה הלח"מ והכ"מ היאך פסק כאביי ולא כרבא, מתרץ הכ"מ הל' כרבא היכא דפליגי דנפשייהו ולא היכא דפליגי אליבא דמ"ד, עיי"ש. [לעוד יישוב ע"ע בערוה"ש תצ"ג, ח] וכן פסק הסמ"ג (ל"ת ס"ב) והסמ"ק (ע"ה) כאביי.

אולם הרבה ראשונים פסקו כרבא שב' ב"ד בעיר אין ל"ת, הרי"ף, המאירי, הרא"ש, הנמ"י, והרבינו ירוחם (ח"א כג.). והחינוך בשם רבו, שאין איסור זה אלא בחבורה א' שחולקין קצתן על קצתן ושיון בחכמה, שאסור לעשות כל כת כדבריו שזה גורם מחל', אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שיסכימו כולם לדעה א', ואם א"א יעשו הכל כהחמירין, אם הוא מה"ת ועיי"ש ראה דלא פוסקים כאביי.

וכן כמה גדולי אחרונים פסקו כרבא, הב"י (ס"ס תרכ"ד) שהרא"ש מחה באנשים שעשו ב' ימים יה"כ, והב"י כתב משום ל"ת, עיי"ש שהביא רבא. וכן באבקת רוכל (ל"ב) שאפי' רבו בעיר קהלות שנוהגים כהרא"ש, אינם יכולים לכוף למיעוט הקהילות כהרמב"ם לנהוג כמותם, וליכא משום ל"ת דכל קהל נוהג כמנהגו הראשון הו"ל ב' ב"ד בעיר א' וקי"ל כרבא עיי"ש. וכ"פ החרדים (ל"ת מה"ת בידיים) והמהרש"ל (על הסמ"ג שם) והש"ך (בק' הנהגת או"ה י" ס"ס רמ"ב) והפנים מאירות (ב' קלב).

ג. אם ל"ת מה"ת.

אם הדרשה לא תעשו אגודות מה"ת או אסמכתא? מהרמב"ם (בע"ז) משמע שמה"ת [ובכלל אזהרה זו שלא יהיה ב' ב"ד] וכן מבואר בהריטב"א, והפסקי רי"ד, וכן מהכ"מ שהקשה היכי לקי הא דלאו שבכללות, וכן מהחרדים (שם) שמנה זה בהל"ת, וכן הפמ"ג (א"א תצ"ג, ו). הנצי"ב (דבר' י"ד) והאג"מ (או"ח ד' ל"ד) מביאים ראיה מהסוגיא דמה"ת.

אולם המאירי מביא ל"ת, אע"פ שהעיקר בא על המת רמז האיסור א"א, וכן הרא"ם (ע"ה) מביא שהדרשה אינו אלא דרך דרש בעלמא, וכ"כ הרמב"ם בסה"מ (ל"ת מה"ת) כמו דרש, ומביא ראיה מס"ה המחזיק במחל' עובר בלאו ולא יהיה כקרת, הוא ג"כ על צד הדרש [הרמב"ם בשרש ח' כ' להדיא המחזיק במחל' עובר בל"ת רק אסמכתא] והפ"ח (מים חיים על הרמב"ם) מיישב הסתירה בין הרמב"ם בעו"ז לסה"מ.

ד. טעם האיסור.

בטעם האיסור, לפי רש"י הנמ"י, הרא"ש והמאירי שדמיה לב' תורות. הריטב"א מוסיף כאלו יש ב' תורות וב' אלוקות. הרמב"ם והחינוך והסמ"ג טעם האיסור מפני שגורם למח' גדולות. הריטב"א הביא ב' הטעמים. בשו"ת אהלי תם [ק"ע הובא בעמק הנציב על הספרי פמ"ד] דייק מהספרי כהרמב"ם שדורש ל"ת - לא תעשו א"א אלא היו כולכם אגודה א' שנא' "ואגודתו על ארץ יסדה". דהל' כאביי דב' ב"ד בעיר ג"כ אסור, משום מחל', לכן פסקו הר"מ והסמ"ק כאביי כהספרי.

ה. נפ"מ בין הטעמים.

והנפ"מ לפי הטעמים, עי' בשד"ח (ח"ד כלל עט) אם דוקא בענין הלכ"מ יש ל"ת או אף במנהגים, שלפי רש"י ב' תורות דוקא במידי דמדינא שלא תראה כב' תורות, משא"כ במנהגא אין ב' תורות דשרי אלא שהחמירו במנהג לגדור. אמנם מהר"מ מתבאר שגם במנהגים יש ל"ת, וז"ל ובכלל אזהרה זו... זה נוהג כמנהג זה... עיי"ש.

איתא בילקוט"ש, ל"ת - לא תשימו א"א, ותהיו חולקין אלו על אלו, שלא תשימו קרחה בכס כשם שעשה קרח שחלק לישראל ועשאן אגודות אגודות ועשה קרחה בישראל שנבלעו עמו בני"א הרבה. והרמב"ם (פאר הדור קנ"א)... אסור לכם מענין אחר משום לא תעשו א"א, אלא חייבים כל בית ישראל המחזיקים בדת משה רבינו ע"ה, להיות כל עדה וקהל מישראל אגודה א', ולא תהיה ביניהם מחל' בשום דבר בעולם, ואתם חכמים ונבונים ויודעים מהו עונש המחל' וכמה רעות גורמת.

והחפץ חיים (הקדמה לה"ח) ועוד מקרא מפורש "ויהי בישרון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל". ופרש"י מהספרי אימתי הוא מלך בישרון דוקא כשבטי ישראל ביחד ולא א"א וידוע דדבר זה רגיל לבוא ע"י לה"ה.

ב"ה תירוצים רבים התקבלו במערכת, ולע"ע אנו מפרסמים חלק ראשון של תירוצים מאות א' עד יב. מחמת קוצר הגליון אין באפשרותנו לפרסם את כולם, ולכן ניתנה עדיפות לקושיות שנשארו בצ"ע. כמו"כ, לכל קו רק תירוץ אחד או ב', מלבד הקו הראשונה שהבאנו את כל התירוצים להשביע עינם של ת"ח ויה"ר שנזכה להגדיל תורה ולהאדירה.

א. חוקת תשס"ח / סומאת מת / הרב יעקב מצגר

צ"ע שבבילת כלי שנטמא במת איך נטהר בזה, שהרי דין הכלי כמת עצמו, וממילא האדם הטובלו נעשה במגעו אב הטומאה, וא"כ כשמוציא הכלי מהמקוה חוזר ונטמא הכלי במגעו להיות אה"ט. וכדי לטהר את הכלי יזדקק האדם לטבול בעצמו אה"כ, ושוב לחזור ולהטביל הכלי. [ולהטביל ע"י ב' בני"א שאחר מוציא, לא יועיל למ"ש הכס"מ (אה"ט וטז), ושהטרה היא בעליה מהמקוה, וא"כ גם האוחז בכלי בעודו במקוה נטמא]. ועדיין הכלי טמא מד"ס שהרי כשטובלו בפעם הב' נעשה האדם ראשון לטומאה מחמת מגע בכלי אה"ט, וא"כ כשמוציאו [בפעם הב'] נטמאו המים שמתפחים ע"ג ונעשו תחילה וחוזרים ומטמאים את הכלי כד"ן שבת יד: ודלא כהרמב"ם פ"ז מאה"ט ה"ב]. וכדי לטהר את הכלי יזדקק האדם לטבול פעם נוספת ולחזור ולטבול את הכלי פעם שלישית!

יש ליישב בפשיטות שהאדם יטבול עם הכלי ביחד, ובעודם במים תעלה הטרה לשניהם כאחת. אלא שלשיטת הכס"מ שלא עלתה הטרה אלא בצאתו מן המקוה, עדיין יקשה שאם הקדים האדם או הכלי לצאת מהמים נטמא השני בנגיעתו, ולצמצם שיצאו כאחת הוא דבר רחוק, וגם תלי בסוגיא דאפשר לצמצם.

הכנת

עיינ באבני נזר ח"מ סי' ע"ב שהעלה צד דכל דברי הכ"מ הם רק באדם ולא בכלים, ולפי זה יכול לטבול ביחד עם הכלי, וקודם שיצא האדם יעזוב לרגע הכלי במים ויוציא ראשו, ואח"כ מוציא הכלי עמו.

עוד אפשר לטבול במקוה מ' סאה מצמצמות, דברגע שיצא או הוא או הכלי ובנה היה חסר מ' סאה, וידוע בשם הגר"ח דנחשב כאילו הכלי מחוץ למקוה.

ידידי אלבז

אפשר להטביל בלי לגעת בכלי אלא אוחזו ע"י ענף וכיוצ"ב שאינו מקבל טומאה. או שמכניסו למקוה לעומק ומשם דוחפו כלפי מעלה ועוזבו בעוד כל הכלי במים, ומהדחיה עולה הכלי החוצה ואדם אחר טהור תופסו.

והרב יואל סבו שליט"א תירץ דאפשר להטביל ע"י גל העולה על הכלי ממעין. ומפני ריבוי העיצות, לא ראו חז"ל צורך להדגיש שלא יטביל לבדו באחיה כפשוטו, ולהורות איך להטביל.

יצחק ליסיצין

אפשר שיטבול בעצמו יחד עם הכלי ואז מ"מ תרוייהו טהורים, (עיי רש"ש חגיגה כג.). עוד אפשר שאחד יטבילנו ובעודו במקוה יחזיקנו מלמטה, והמשקין שבתוך המקוה מחוברים ואינם מטמאין, וישהה חצי הכלי מחוץ למים ושחלקו העליון יתייבש ויוציאו אדם אחר. אפשרות שלישית להטבילו ע"י נייר. [נתעוררתי לחלק מהנ"ל מתוך שיחתי עם הגר"י פיהשוף שליט"א מה"ס טעם ודעת] אפשרות ד' ע"י גוי (עיי חולין לא.).

מרדכי גוטליב

יכול להוציא את הכלי מהמים באופן שלא יתפוס את הכלי בידו ממש, אלא ע"י דבר אחר שאינו מק"ט כגון פשוטי כלי עץ או דבר שאין עליו שם כלי, ועי"ז לא נטמא האדם המוציא כיון שהכלי אינו מטמא במשא כמבואר ברמב"ם פ"ה מט"מ.

פאל ונדורלדה

אפשר להטבילו בידי ויוציא הכלי ע"י דבר שאין מקבל טומאה, כגון כף אבן. [אבל א"א להטבילו ע"י דבר שאין מק"ט כיון שאבי אה"ט מטמא גם במשא].

א. וינברג

ג. פנחס תשס"ח / מוסף שבת / הרב שלום ה. ברקלי

עיי טור וב"י (סי' מח) דדעת המנהיג שלא לומר פס' המוספין קודם שחרית, משום דנתקנה במקום קרבן תמיד, וא"כ אין נכון להזכיר של מוסף באותה שעה (ב"ח), ובסרע"ג כ' דהמנהג לאומרם קודם שחרית. ויש להעיר על פסקי השו"ע (בסי' מח ותכא ע"פ הכלבו) דבר"ח ויו"ט א"א פס' המוסף כולל מפני שקורין אותם בתורה, אלמא דאין ענין לאמרם דוקא קודם התפלה. ואילו בשבת כולל לאמרם קודם התפלה, ולכאן לפי מ"ש השו"ע בר"ח ויו"ט, גם בשבת עדיף לאמרם אחר שחרית לצאת ש"י המנהיג, וצ"ע.

כיון שהשו"ע פ"י מ"ח פסק כהטור דלא חש לדעת המנהיג אלא אפשר לומר פסוקי המוסף אף בזמן שחרית לכן אין עדיפות לאמרם אחר שחרית ודאי שהרועה לצאת גם שיטת המנהיג יאמר אחר שחרית, ומה שבר"ח ויו"ט פסק השו"ע שאי"צ לומר כיון שישנו בקריאת התורה אי"צ לצאת שיטת המנהיג אלא כפישי"כ בשו"ע שכבר קוראים בתורה.

נחום פרוינד

ד. מטות תשס"ח / משפטי התנאים / הרב יהודה כץ

ידוע מה דמקשים מדוע כשהתנאי נעשה שלא כמשפטי התנאים אמרינן דתנאי בטל ומעשה קיים, והרי העושה אינו חפץ לעשות אלא על צד זה, והיאך יחול שלא כרצונו. והנה דעת הרא"ש בתשו' (לה"ט, והובא באבנ"מ לחיד) דשייך לבטל את התנאי מדין אתי דיבור ומבטל דיבור, וזהו דין מחילת התנאי ומוכח מנייה דתנאי מילתא אחרייתא והוא משום דלא שייך לעשות מעשה על צד, ונעשו כאן ב' חליות - המעשה והתנאי, א"כ כשבטל התנאי נשאר המעשה. וא"כ צ"ע במי שאינו יודע כל זה, כיצד יחול מה שלא התכוון לעשות.

עכ"פ אדם העושה תנאי, גם בלי שידע איך זה פועל, הכניס עצמו לפרשת תנאי שיחולו המעשה והתנאי כפי איך שהם פועלים ע"פ התורה, ולימדונו שהם ב' חליות.

יצחק ליסיצין

ה. מסעי תשס"ח / גבולות ארץ ישראל / הרב משה לייטער

גבול אר"י בדרום הוא נחל מצרים כדכתיב בפר' (לדג), ועיי בתיב"ע [ובת"י] שתרגם "נילוס דמצראי", [וכן נקט הגר"א בפ"י ליהושע טזד]. והנה הנילוס הוא פישון [כמ"ש רש"י בבראשית (ביא),] וא"כ יש לתמוה משבועות מז: שנהר פרת נקרא הנהר הגדול [אע"פ שהוא הקטן מבין ד' הנהרות היוצאים מעדן], לפי שהוא דבוק לא"י. והנה הראשון מבין הנהרות שם הוא פישון, ואם נחל מצרים הוא נילוס שהוא פישון, א"כ טפי ראוי לקרותו גדול שהוא ג"כ דבוק לא"י, ומאי מעליותיה דנהר פרת.

אי"כ דנהר פרת ע"ש סופו הוא נידון. ולהכי נקרא הנהר הגדול דהא השתא אינו מגבול אר"י ואף בגבולות פרשת מסעי אינו מופיע כגבול. אלא מכיון דעתידיה אר"י דתתרחב עד נהר פרת להכי ענינו וזכותו גדול יותר משל הנילוס דלא מתחדש בו מאומה לא לעת"ל ולא בשום כיבוש מכיבושי אר"י.

יחזקאל טרופר

ו. דברים תשס"ח / כח ב"ד / שעה"צ

מבואר בשבועות יא. (ועוד) דלב ב"ד מתנה. והוא אף בזה"ו, עיי ברמ"א או"ח קנ"ח-ט. לענין הנאה מתשמישי קדושה. וכן ברמ"א יו"ד רנט, בלענין הקדש לצדקה. ובפ"י המג"א על התוספתא ב"ק ספ"ו דעושין סוכה ברה"ר משום דלב ב"ד מתנה. ויל"ע אם הוא כח ב"ד שבכל דור או שהוא גדר בתקנת חכמים, ועיי מנחות עט: דכ' רש"י [כת"ל לב ב"ד - של כהנים, ומשמע דאינו מכח עיקר התקנה.

עיי רש"י ב"מ צו: שהפקר ב"ד זה בכל דור ודור.

הרב אליעזר יחיאל קונטנט

יפה הביא מרש"י מנחות שמבואר שלב ב"ד שבכל דור מתנה. ואכתי אם נמצא מבואר שזוהי תקנה אי"ז סותר. דהא גם פרובול תקנה היא, ומ"מ "א שפועל מכח הפקר ב"ד הפקר, וא"כ היינו שהב"ד שבכל דור מפקירם. וגדולה מזו מצינו במש"ח שכי שבר"ה שחל בשבת שחסידיה לנו זכות השופר, משלימה את זה זכות היר"ש שמבטלים שופר לכל יכשל מאן דהו להעביר השופר ד"א ברה"ר, וצ"ב הא אנן מוזהרים מדרבנן מלתקוע, ולא מיר"ש שמא יעבירונו. אך בדבריו מבואר שנחשב כמו שבאותו יום נתקנת היתקנה מטעם זה שבא מיר"ש. [ועיי שעת"ל לה"י שער ג' אות ז' כי הנזוהר מהתיקנה עם האשה מפחדו פן יכשל בעון וכאשר גזרו ז"ל, הלא זה מאשר זרח על נפשו אור יראת אלקים ית'. וצ"ע הרי נזוהר מפני החיוב דרבנן, ומבואר דג"כ נחשב כנזוהר מאותו טעם שחז"ל גזרו, וכאילו בעצמו גזר].

יצחק ליסיצין

ז. ואתחנן תשס"ח / כל תוספי / הרב נחמיה שנברגר

בטעם שבמצוות דרבנן ל"ח כל תוספי, כי הרמב"ן בפר' דהיהתר משם שהם גדר "ובלבד שידע שהם משום הגדר הזה ואינו מפי הקב"ה בתורה". ונמצא לפי"ז דבשעת קיום מצוות דרבנן צריך לזכור שאינן בתורת מצוה מה"ת רק כמצוה מדברי סופרים, דאל"כ יש כאן חשש איסור כל תוספי. ויל"ע במקיים מצוה דרבנן מתוך כוונה לקיים מצות התורה האם תיפסל כל עיקר מצוותו, כד"ן מצוה הבאה בעבירה להשיטות דפוסל עיקר המצוה, או שמא שאני הכא דאין העבירה גרמה המצוה אלא אדרבה המצוה גרמה לו עבירה, וצ"ע.

יפה כתב שהמצוה דרבנן לא באה מכח הבל תוספי, אלא באותו מעשה עשה גם מצוה דרבנן וגם עבירה דאורייתא. ואע"פ שלא כיוון לשם מצוה דרבנן, כבר נפסק במשנ"ב ב' ס' ס"ק י' מרדב"ז דבמצוה דרבנן אי"צ כונה. ואולי גם לביאור הגר"א שגם מצוות דרבנן צריכות כוונה, י"ל דכשמוכין לצאת ידי מצוה דאורייתא, וגם אילו ידע שמדרבנן היא היא מקיים, הו"ל כבכלל מאחיים מנה, דכל מצוה מדאורייתא גם רבנן מורים לעשותה, נמצא שכשנתכוין לקיים מצוה דאורייתא, נחשב שכיוון גם לקיים מצוה דרבנן. [אך מ"מ עובר בכל תוספי].

יצחק ליסיצין

ח. עקב תשס"ח / מזוזה / הרב דניאל גרדין

לשון הטוש"ע (יו"ד רפ"ה) "מ"ע לכתוב פר' שמע והיה אם שמוע ולקובעם על מזוזת הפתח", ומשמע שכתובת המזוזה אינה הכשר מצוה בלבד ככתובת פרשיות התפילין, אלא המצוה עצמה נחלקת לב' חלקים, הכתיבה והקביעה בפתח. והוא חידוש גדול לכאן, ומקור דבריהם נראה ברור מלישנא דקרא וכתבתם. [אבל ל' החינוך והרמב"ם ברמזים "לקבוע"]. וא"כ מחייב גם בכתובתה ככל מצוות שמחייב בהן, ואם אינו יודע לכתוב מיבעי ליה למנות שליח כדעבדינן במילה, ואין לקנות מזוזה מן המוכן אלא מקודם למנות הסופר שליח לכתובה. אמנם יש לפלפל בה דיתכן לומר דכל סופר הכותב הוא בשביל מי שיקנה [שהרי אינו כותב לעצמו] וא"כ הוי נכתב בשליחותו, ויל"ע.

יש להוכיח מרפ"ג דגיטין דכה"ג שהסופר לא כותב בעבורו אלא בעבור מי שיקנה ממנו לא נחשב שהוא עצמו כותב דמבואר שם דאם הסופר כותב גט כדי להתלמד פסול גם מחמת שאינו לשמה וגם מחמת שהבעל לא כתבו ובעיי "וכתב" עיי"ש וא"כ לפמש"כ הרב הנ"ל לדקדק דיש חיוב בכתובת מזוזה צ"ע למעשה שיהא עדיף לכתוב בעצמו ולא לקנות מזוזה מסופר שלא כי בעבורו.

ח. י. ויזל

תשובות לגליון המאה המשך

[המשך תשובות ח]

מה שדייק מלשון הטוש"ע שיש מצוה בכתיבת המזוזה עדין י"ל שאי"צ למנות את הסופר לשליח כמו מילה אלא די שהסופר כותב לשם כתיבת מזוזה וכמנהג העולם ובמילה שאני דשם ילפינו (קידושין כט). חיוב מיוחד על האב דוקא ובעצם הדיוק מלשון הטוש"ע מ"ע לכתוב פר' שמע והיה אם שמוע ולקובעם על מזוזת הפתח יתכן לומר דלא פליג אר"מ והחינוך אלא המצוה לקבוע וכיון שיש גם דין לכתוב כלל בדבריו גם ענין הכתיבה.

נחום פרוינד

המנ"ח מצוה תכ"ג כתב בפשיטות שיוצאים במזוזה שאולה, מוכח שא"צ שליחות בכתיבת המזוזה שהרי המשאל לא כתבה לצורך השואל.

רפאל ונדולדה

ט. ראה תשס"ח / מחיקת השם / שעה"צ

הערול"ג בסוכה (גג) הביא קו' הזית רענן בפר' בשלח איך השליך משה שם המפורש ליאור ההעלות את ארונו של יוסף, והרי הוי מוחק את השם, ותי' דגרם מחיקה שרי. וצ"ע דבשבת קטו: אי' דשקען בספל מים עבר משום מחיקה, וכ' הר"ן דהוי מעשה בידיים, הרי דל"ח גרם מחיקה.

בלשון הגמ' בשבת "נטל טומוס של ברכות ושקען בספל של מים", מבואר החילוק, ששיקע קבוצת קונטרסי ברכות תוך המים, דהיינו לא שזרקם אלא שיקע אותם (בידיים, מעין מצמצם) כדי שלא יצופו אלא ימחקו מידי, שהרי ר' ישמעאל עלה בסולם לבדוקו ומיהר למוחקו, משא"כ בארון יוסף דרק השליך מידי ואח"כ ממילא נמחק.

מרדכי גוטליב

יא. כי תצא תשס"ח / מעקה / הרב אלקנה גלעזר

במג"א (יג סק"ח) בשם המרדכי, הדלובש ד' כנפות בשבת שא"א להטיל בו ציצית אינו אסור מדאורייתא, דלא נאמר לא תלבש ד' כנפות בלא ציצית, "ותדע דאטו מזוזה ומעקה אסור ליכנס אין בו מזוזה ומעקה אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא". וילה"ק מאי שנא ציצית מדתנן בחולין פב: דאסור לשחוט כוי ביו"ט משום שא"א לכסות את דמו. ולכא"ו החילוק דבכיסוי הדם הוא מצריך את הכיסוי, ואסור להביא מצב שיהיה דם בלא כיסוי, משא"כ בציצית שאין הד' כנפות מצריכות הציצית, אלא הגברא מחוייב בה. ולפ"ז במעקה מסתברא לדמותו לכיסוי הדם, דהדירור בבית מצריך מעקה, וא"כ יאסר ליכנס בבית בלא מעקה. ואמנם י"ל דהמנ"א לשיטתו דנקט התם דמ"מ מדרבנן אסור ללבש בשבת בלא ציצית, (ודלא כהט"ז שם). וא"כ האיסור לשחוט כוי ביו"ט הוא מדרבנן, ואין הכרח לחילוק הג"ל. אמנם לפי"ז צ"ל דה"נ במזוזה ומעקה מדרבנן יאסר להכנס כשאין בו מזוזה ומעקה (עכ"פ לדירו קבע), ובל' המרדכי אטו אסור ליכנס, משמע דפשוט דאין בזה איסור, וצ"ע.

עמד בזה העונג יו"ט בתשו' לא ובאבי עזרי תירץ דכיון דכיסוי הדם נחשב לחלק ולגמר מצות השחיטה אין לו לשחוט אם לא יוכל לגמר המצוה בשלימות, ויש לבאר בזה גם הא דאין לררפים שהחינו על מצות כיסוי הדם לפי שהוא גמר מצות השחיטה.

שמואל קונשט

שמעתי ממנו"ח שליט"א דלא דמי לכיסוי הדם דדרשי" בספרי ושפך וכסה אם יכסה ישפוך לא יכסה לא ישפוך ומה"ט אין שוחטין כוי ביו"ט וא"כ גם מזוזה ומעקה אם אנוס יכול לדור דא"י מצב של איסור שיהא בית בלא מזוזה ומעקה אלא דין על מי שדר שיקבע מזוזה ויבנה מעקה וכן כיסוי הדם הוא דין על האדם ואינו מצב איסור דכל איסור ומצ' הוא שהאדם מצווה ואין המצב מצד עצמו איסור.

ת. יזיול

יב. כי תבא תשס"ח / והלכת בדרכיו / הרב אברהם קצבורג

הרמב"ם בפ"א מהל' דעות כ' ומצווין אנו לילך בדרכים אלו הבינונים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו. כך למדו בפרוש מצוה זו מה הוא נקרא חנון אף אנה וכו' וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו, יעשה וישנה וישלש במעשים... עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם טורח ויקבעו הדעות בנפשו עכ"ל. ומבואר שמצות "והלכת בדרכיו" ענינה לקבוע בנפשו את המדות הטובות, ועשיית המעשים הם רק האמצעי לזה, בבחינת "אחר המעשים ימשכו הלבבות". ויל"ע דבסה"מ (ח) משמע שבמצוה זו נכללים גם עצם עשיית מעשים טובים ללא קשר לתקון המדות.

נראה שהמצוה היא שיעשה הפעולות כדרכי הקב"ה ע"י שיטיב ע"י עצמו, והרמב"ם בהל' דעות רק כותב את הדרך לעשות כן כטבע, וודאי יחזיק במצווה זו אך העיקר שיעשה הפעולות מתוך השרשה בלבו, וזו כוונתו בסה"מ.

א. וינברג

אפשר לומר ש"דרך" פירושו אמצעי, והמצוה היא לעשות המעשים שהם ההליכה בדרכיו, דהיינו באמצעים אלו. ובהל' דעות רק גילה הרמב"ם אמצעי למה זה.

ויותר נראה שמש"כ הרמב"ם כיצד ירגיל עצמו עד שיקבעו בו וכו', כבר אינו עוסק לבאר מצות והלכת בדרכיו, שכבר גמר לבארה. אלא מוסיף לייעץ בענין הדעות, וללמדנו שזו דרך ה' שלימד אברהם לבניו ומביא טובה וברכה לעצמו, ע"ש. וא"כ לק"מ כי המצוה ודאי שהיא עצם הפעולות כבסה"מ.

יצחק ליסיצין

שואל כענין - בענין לא תתגודדו

הרב מנחם כהן

א. המנ"ח ב"מ תפ"ז הג"ה מבן המחבר, צידד לשיטות שהוי לאו מהתורה גם כשחולקים בדינים דרבנן מוזהר בזה מן התורה. [ונפ"מ לספיקות] ולכאורה יש כאן ראייה לתורת רבותינו דור אחרון שהתורה מכירה בדינים דרבנן.

ב. כתבו מחברי דורנו, שבבית כנסת הנוהג מנהג מסוים מוזהר היחיד שלא לשנות ממה שנהוג בציבור. ויש לידע לענין מעשה אי יש ליחיד למנוע עצמו מהקדמת נפילת אפים וכדו' דלכאורה רבים שנוהגים בזה לנהוג כדרך שרגיל במנהגו הוא.

ג. כתב המ"ב ס' ל"א סק"ה שאין נכון שבחוק"מ בבי"כ אחד יניחו תפילין מקצת מהציבור. משום לא תתגודדו. והנה המנהג פשוט בא"ר שאין מניחים תפילין בחוק"מ ויש לברר בן חו"ל הנמצא בחוק"מ באר"י מה עדיף לו לעשות להתפלל בציבור בלא תפילין ואחרי כן יניח ביחידות תפילין, או שיקרא ק"ש ויסמוך גאולה לתפילה עם תפילין.

נושאי הגליונות הבאים

שופטים - דיני מלך ישראל (יז, יד-כ)

כי תצא - שילוח הקן (כב, ו-י)

כי תבא - ביכורים (כו, א-י)

ד"ת בתארימים [עד 700 מילים] אפשר להניח בציבור שם מלא וטל', תניבות "עומקא דפרשה" שנתפתח אוצה"ס "בית יוסף" רח' שד"ח, ובברכפלד ליד ביהכ"נ "בני הישיבות" שד"י וזוקאל. או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net חומר יתקבל בכל שבוע עד יום שלישי בערב [ד"ת בכת"י עד יום א']. אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים. תגובות יתקבלו בציור שם מלא בלבד, [בפרטים והתנאים אפשר להשתמש בר"ת]

גליון עומקא דפרשה יו"ל בס"ד מדי שבת בשבת, במודיעין עילית, רמת שלמה ואלעד.

[הנושא איחיד, והכותבים מבני המקום]

ניתן להשיג את עלוני שאר המקומות בטל' 054-8463121

לקביעת חברותא

9141217

24 שעות ביממה

דרושים לחברותא

נושא	מקום	שעה	טלפון
בוקר	גמ' עיון אפשרות להגיע להלכה	9:00-1:00	057-3141344
	גמ'	10:00-1:00	9740225
	גמ'	9:00-1:00	052-7146025
אחה"צ	פ' האשה נקנית עיון	4:00-7:00	050-1194919
	חולין עמוד ליום	4:00-7:00	9740105
	גיטין פ' ראשון עיון	4:00-7:00 חלקי	057-3130351
	דף יומי	4:00-7:00	057-3101491
ערב	גמ' עדיף נשים נזיקין	5:00-7:00	052-7664185
	גמ'		052-7630461

לעילוי נשמת

ר' לוי ב"ר שמחה פורדשם

נלב"ע ה' באלול תשס"ב

ת.נ.צ.ב.ה

למען עתיד ילדיך
תכנית "שמח תשמח"

לפרטים: 050-4150605

לעילוי נשמת
הבה"ח חיים ישעיהו ז"ל ב"ר יוסף
נלב"ע א' אלול תשנ"ט
ת.נ.צ.ב.ה

עשה תרומתך קבע

תרמים לעניי העיר ורואים ישועות

